

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2011-2012 – ΕΞΑΜΗΝΟ: Ε!

ΜΑΘΗΜΑ: ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: ΛΑΖΑΡΗΣ ΑΘ. ΑΝΔΡΕΑΣ

Ανάπτυξη ορολογίας: *Η σημειωτική προσέγγιση του κειμένου*

1) *Η δυαδική αντίθεση*: Αντιλαμβάνομαι τις διαφορές σημαίνει ότι αντιλαμβάνομαι τουλάχιστον δυο όρους-αντικείμενα ως παρόντα ταυτόχρονα. Σημαίνει ακόμα ότι αντιλαμβάνομαι τη σχέση μεταξύ των όρων, ότι τους συνδέω με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Από δω βγαίνει ο πρώτος ορισμός της έννοιας *δομή (structure)*: η παρουσία δυο όρων και η σχέση μεταξύ τους. Για να γίνουν αντιληπτοί μαζί οι δυο όροι-αντικείμενα πρέπει να έχουν κάτι κοινό και για να διακρίνονται πρέπει να είναι κάπως διαφορετικοί. Η σχέση έχει μια διπλή όψη: σύζευξη (conjunction) και διάζευξη (disjunction).

Παραδείγματα:

εθνικός δρόμος	vs	επαρχιακός δρόμος
ηχηρό	vs	μη ηχηρό
μεγάλος	vs	μικρός

θα ονομάσουμε *στοιχειώδη δομή (structure élémentaire)* έναν τέτοιο τύπο σχέσης. Ο κάθε όρος αυτής της σχέσης έχει κάποια διακριτικά γνωρίσματα, κάποιες ιδιότητες που τις ονομάζουμε *σήματα (sèmes)*. Στο παράδειγμα:

αγόρι vs κορίτσι

στον πρώτο όρο έχουμε το σήμα «αρρενωπότητα», που απουσιάζει από το δεύτερο, ο οποίος κατέχει τον όρο «θηλυκότητα».

2) *Ισοτοπία*: Η επανάληψη των σημάτων στα πλαίσια ενός κείμενο δημιουργεί ένα ευρύτερο πεδίο σημασιακών μονάδων που ονομάζονται *ταξήματα (classèmes)* και τα οποία συνιστούν τη βάση ταξινόμησης του σημασιακού επιπέδου και προσδίδουν στο κείμενο τη θεματική συνοχή του. Με την επανάληψή τους δημιουργούν σημασιακές ολότητες, τις λεγόμενες *ισοτοπίες*, που προσφέρουν το κλειδί για μια ομοιόμορφη ανάγνωση του κειμένου. Διακρίνουμε δυο βασικές ισοτοπίες: την «πρακτική», που εκφράζει την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου (*κοσμολογική ισοτοπία*), και τη «μυθική», που αφορά το πεδίο της *νόησης* ή του εσωτερικού κόσμου (*νοολογική ισοτοπία*).

3) Το Σημειωτικό Τετράγωνο: Η στοιχειώδης δομή σημασίας αποτελείται από τέσσερις όρους S1, S2, $\hat{S}1$, $\hat{S}2$ που συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις αντίθεσης, αντίφασης ή συνεπαγωγής και αποδίδονται παραστατικά με το λεγόμενο σημειωτικό τετράγωνο (carré sémiotique). Έχουμε δυο άξονες αντίθεσης S1-S2, και $\hat{S}2$ - $\hat{S}1$. Δυο άξονες αντίφασης S1- $\hat{S}1$ και S2- $\hat{S}2$, δυο άξονες συνεπαγωγής S1- $\hat{S}2$ και S2- $\hat{S}1$. Εξέλιξη του σημειωτικού τετραγώνου αποτελεί το τετράγωνο της αληθολογίας. Λαμβάνοντας υπόψη την αντίθεση ανάμεσα στο *είναι* και το *φαίνεσθαι* καταλήγουμε στις ακόλουθες γνωστικές θέσεις:

- αληθινό (=είναι+φαίνεσθαι)
- ψεύτικο (=μη είναι+μη φαίνεσθαι)
- μυστικό (=είναι+μη φαίνεσθαι)
- απάτη (=μη είναι+φαίνεσθαι)

Είναι S1	Αληθινό	S2 φαίνεσθαι
Μυστικό		Απάτη
Μη φαίνεσθαι $\hat{S}2$	Ψεύτικο	S1 μη είναι

Οι όροι περιγράφονται από τον ιδρυτή της Δομικής Σημαντικής, A.J. Greimas, *Sémantique Structurale*, Larousse, 1966, Paris. Ελληνική μετάφραση, *Δομική Σημασιολογία*, Μτφρ. Γιάννης Παρίσης, Πατάκης, Αθήνα, 2005.